

ભાગ મંગેશકરને આત્મચરિત્ર ત્રિહીને વાંચાઈ મી રૂપ જાણાઈ થઈ જાય પાછો. (દિગ્ગિપત્રમાર, ભાગ મંગેશકર, ^{પરમેશ્વર} યાગ. જામ્હી એવરેય કરનાર. યાગ. પરત્યાસારરં એજાઈ મરુન દૂર ભોટપ્યાય કરડેયો. ~~જામ્હી~~ જામ્હી કરનાર નાહી. શિવાજી મહારાજા - પેકા શિવાજી જનકયા ન શિવાજી પેકા શિવજી જનકયા. દિગ્ગિપત્ર - માંદ મળાઈ... શી: શી:) માસી સેવાદેરબોલ દેકા કેલી.

" નાહી, મી ત્રિહીનાર જાહે. " ભાગ મંગેશકર જાણાઈ મળાઈ, " માગે શાંતાવાઈ શેલકે ત્રિહીત હોયા. પળે યાગ રંગે પડ્યા. યાગનાર માસી ઉલ્લાઈ જોસરા. મી મોહાપુરકા નિશાંતીસાઈ જાતે મોહા ટેપ રેકાડર સમોર ઠેવન મી વોલેન. "

યા વોલેન્યાકાઈ બરાંય કાય ભોટકા. જાત માયુડે તી આત્મચરિત્ર ત્રિહીત હી જાશા. મી સોડુન વિલેય. તિને સ્વત: હી સોડુન દિલો જસાની. જાત તો ઉલ્લાઈ નાહી, તી હોસ નાહી જાણી સંપૂર્ણ સત્ય જગાપુડે જાગળ્યાયી તી દિશાઈ નાહી. મોડે મુડે ઉત્તાર - પ્યાત તિલા જાત કાડીયા રસ નાહી. ટી. વી. નરચા. એકા સંગીતરૂપેત પરીક્ષક હૃદયનાય મંગેશકર યાગી સી. રામચંદ્ર. 'યે જિંદગી ઉસાઈ હૈ' યી ચાલ રોશનયી જાહે સાંભૂન સ્વકલક ડડવન દિલો હોતો. યા વિરોધાત પગેહી નૃત્યપત્રાત પાસિદ્દ સૂતો હોતો. મંગેશકર રૂપે ભાગને જાપકોતી સાંગાયાકા સુરવાત તોર કાય હાઈ: કાય હોઈ: કલ્પનાય કેલોતી બરી. સહજાંયદશન (મળાઈ વયાયી હેશી ને પૂર્ણ) સાહ્યાનર તિલા મધમાશાંચા. પોવકયાવર વગડ મારળ્યાયી રચ્યા તસોત તર/સનામાવેક મળાઈને ભાગેક.

અભિકરડેય કામોતી મોશાકા. કોળી પગકારાને તિર્યા ન દિગ્ગિપત્રમારચા, પેમજકરનાવેયયી છેડેતે જસાત તી થકલેલ્યા જાણાઈ મળાઈ, " કથાચા મોજી જાત ઉત્તરન કાઢનાય હી તમ્હાકા ઉઘોગ નાહી કા દુસરા હી દિગ્ગિપત્રમાર જાત થકલેત. શાંતપળે જગૂ યા કો યાગ. "

ભાગ મંગેશકરકાઈ જાત અશીય શાંતપળે જગળ્યાયી

इच्छा जैसे तब तो अधिकार तिनने मिलवाते का नहीं का है आपका
त्याग मान राखायका नको का है एस्. डी. बरोबर करानरुन नाजान है
सी. रामचंद्रश्री का फाटन है जो. पी. कडे एकही गाण का गायन
नहीं है शंकरश्री का निगुष्ट जान है आशाश्री नेमके संबंध कसे करते है
नवीन गायिकांची गळयेपी केली का है ^(कुरुन का कैल नाही है) या न करी केने
प्रश्नांचो उत्तरे देण्यासाठी या स्टेजला तिनने आरोपीच्या पिंज-यात
उमरे राखयचे का है बरं, तिनं या प्रश्नांचा उत्तरे दिली तरी त्यावरून
गदारोप माजणार. तिनने उत्तरे दिली नाहीत मग तब विचारायलाय
नको. 'सुन प्रश्नांचा बराच देणारे पत्तायनवादी, सपक आत्मचारिण'
अशी संमानना टिकाकार करणार. का तिरिहानं तिनं है

मागे व बोळता बोळता ती माईयाजग म्हेणाळी होळी,
"सज्जाद हुसेन तासत महमूदला 'गासत' महमूद न गीता देताला
'जुता' देत म्हेणायचा."

पण हे सत्य तिनं आत्मचारिणात तिहिले तब नादळ
धोंधाने (उ. लो. म्हेणाळी), "सज्जाद तारव कोणाका काही म्हेणाळ, तो
तसाच होता पण ते ऊगदी चव थेऊन सांवाणें उताळा या नयात
शोभत का है आपल्या सहकाऱ्यांविषयी बोळताला तिनने रवाकची
पातळी गाढाळी आहे."

आणि गंमत म्हेणजे तासतशी तिचे जिंढाळ्याचे
संबंध होते आणि गीता तब तिची मैत्रीण होती. नाक्यावाक्याका जर
आगीचा डोंब उसळणार जैसे तब आत्मचारिणारचा नाटोला न जाणोच
तियरुकर.

पण एक गोष्ट काही केल्या मनातून जात नाही. चिगपट
संगीतारचा फाद मोठ्या कातरंडीची ती जीतजिगीगी व गाणी साक्षीदार
आहे. गलाम हंदरपासून ए. आर. रहेमानपर्यंत अनेक बहमणी संगीतकारांच्या
रेकाडोला रुममधून ती मोग-यासारकी दरवळलेय. ती गाणी आमच्या
मानात लुंजी घातलायत, आमच्या मनाला आल्हाद देतायत, आमच्या जवनसावर
कुंकर घातलायत, आमहाला 'जिनेका बराना' देतायत. पण आमहाला आणंदवी
चाय चाय हंय. कराडी कातलेनांन गाण्यांच्या जन्मदात्या संगीतकारांच्या,

गीतकारों की, गाणी पड़सावन सादर करवाया है गीतकारों की, देकरों की
असंख्य आंखों को ऊठवणी, किस्से होते, ते कना नही संगीताद तद
कोण संगीताद है ते काकाया उदरात गउप सोते तद ते संगीत, ते मीर्या
दृष्टिने मोही रोकांतिका हरेत, चाकिवदन को आणखी कशानदन बाद
साका को चिडुत मदन मोहन 'चूप' असं ओरडायाया है संगीताद ही
कनाया डोक्यात साया होतो, तेमन्या अशाच गोष्टी आहोता हव्यात.
'आतिफ' तेका' च्या आधि दगावत गावी निधुन गोलिया, रयामसुंदरता
नारदु-या कादून मुंवरत परत कोणी आणात है सुधा महेरागाया आवाजात
'उडन खेला' मध्या 'मेरा साकास ते जा' देकाउ केलात तद ~~महेरागाया~~
-ता ते पुडहा कनाया आवाजात दगावत का नादत है 'अनोरना प्यार'
मध्या चित्रपटात मीना कपूरया गाडी असोता गाणी बाहेर देकाउत
कनाया आवाजात का ओहेत है 'गेले ऊँफ इंडिया' मध्या मदन मोहन च
सुरुवातीका चित्रपटात असोत तजकास गाण 'सापनेमे सजनसे दो बातें'
ननर चित्रपटात कोणी न का कादत है 'महूदी' मध्या 'ये मेरा दीवाना-
-पन है' कनाकडून मुकेशाकडे (महोजेय मीनाकुमारकडून दिलीपकुमार-
-कडे) गेत पन तपुनी ते ते गायली होतो का है 'ऐसी लागी करजवा
कला के जियारा के ठुसु ठुसु' है ननर 'इंस्लानियत' मध्या
लाकलेत गाण उटपटांग रावदांमुक गायका कनाते नकास दिला होतो का है
पाकिस्तानया नजकत अकिबदोबद तने गायले ~~रास्त्रोका~~ रास्त्रोका बरक
असोतेत दंददगीत कुठे उपलब्ध आहे है सुरुवातीया काकात सी. रामचं-
-या मोल्साहनाते तने केलेया रास्त्रोका गायनाया मीकिनीयो
किस्म जाना कुठे मिछ शकत है 'नादान' चित्रपटाया संगीतकार खदोरकर
'अरेजर' चिक् चोकोल होतो की असो संगीतकार सी. रामचं, होतो है
'नौजवान' मध्या 'ठंडी हवाए' या एस्. डी. बर्मनया गाण्याया
सुरुवातीया नान राशनने दिली होतो है खदं आहे का है 'नाउमीद होके
मी दुनियामे जिये जाते हैं, दिल टूट गया फिर भी हम प्यार क्रिये जाते हैं'
('संगीता' - सी. रामचं,) या गाण्याची यात एका ~~अरेविषय~~ अरेविषय
देकाउकरन सहोसही उपासलेली आहे है खदं का है 'गंगा जमना' च्या
नौशादया संगीतात त्याचा तत्कागीन सहायक महंमद राफी याचा

नाट्य असल्याचं बोलतं जातं त्यात कितपत तथ्य आहे? 'आंधिया' ती, जकी ऊजवद राजने संगीतबद्ध केलेल्या 'हं तरीपे शादमानो' या तीन मालांनी ^(गोव्यातून) तिसऱ्या मालांनी कडव्यांची चात आपली आहे, हा सहाय्यक जयदेवचा दावा बरोबर आहे का? 'सत्यम् शिवम् सुंदरम्' मध्ये शांति गीताची चात 'तरी दाग ना लग्न जाये' चीय पुनरावृत्ती आहे. जसं लग्नाचे संगीतस्थान 'बोल नको कुठे' जसं राज कपूर तिळा म्हणाला होता का? 'शीलाला सोरा की काजगी करू नकोस, मी तिळा व मुलांना उधडयान पडू देणार नाही, मी आहे नाही ते सर्वांचे तिच्या नावावर ठेवणार आहे' जसे संबंध दुरावलेला पती मदन मोहन नरोत राखी कोन करून कोला म्हणाला होता का? मध्या गणी लिहिणाऱा डी. एन्. मधोक जनेकदा त्यांना चाकीही लावायचा पण त्या संगीतकारांच्या ~~ना~~ नानावर गेल्या यात किती सत्य आहे? शंकरची गणी कुठली व जयकिशनची कुठली? हुस्नालाची गणी कुठली व मंगलारामची कुठली? कल्याणजीची कुठली व जानकीची कुठली? कर्मकांडीची कुठली व चारोलाची कुठली? 'हीक तरहसे गाईये लोगी, ये गोशादकी युन नही है' 'जसं व या शाब्दात ~~संवाद~~ संवाद हसेन म्हणाला होता का? 'आप जंतरा बोलिये, मैं जसाई पहचान सकती हूँ' जसं किता एका ऊपचाती मेलीत जो. पी. का म्हणाली होती ~~व~~ व हे ऐकून चक्रावलेला जो. पी. पेटी काढायला निघाला होता, ही जो. पी. ने संगीतलेखी ऊपरण खरी आहे का? वसंत देसाईच्या चाकीनी ~~काही~~ काही काळापे लग्नाचे दिवस हे खरं का? एस्. डी. तिळा 'लोटा' म्हणायच्या का? 'बाजार', 'कारोड' व 'आलिक लोटा' मध्ये स्वामसुंदरने लोटा नूरजहान वंगत गायला लोटा की नूरजहानच्या लोटात प्रभावामळे लोटा खगः हन्य तशी गायली? शैलेश ('दादिय'), वसंत प्रकाश ('सौलोनी'), बलसारा ('मदमस्त') यासारख्या जसाले ६६ पण गुणी संगीतकारांविषयी तिळा काय नाटय? तिळा सर्वाधिक चांगली गणी तिच्या मते कोणी दिलीत - शंकर-जयकिशननी, मदन मोहनन, सी. रामचंद्रनन की गोशादन? की हे सोडून तिळा ऊपरवी कोणाचं नाव द्यावंसं नाटय? हे ऐकून दिग्गज संगीतकारांची गाव्यांची चात शिकण्याची पद्धत कशी होती? कोण चाकित तोडमात्र बदल करू पायचा नाही? सर्वात

'ओरिजिनल' संगीतकार कोण है संगीत मातृमातृ संगीतकार कोण है
गिच्छा, गाण्याला पड्यावर सर्वाधिक न्याय देणारी गायिका कोण - मधुबाबा,
मिनाकुमारी, गार्गस को गूणन है को या सौदून गिच्छा कोणको कोणाचं
गाव ध्यावस नाटय है संगीतकाराचें समाधान साध्यावरही पुन्हा गाणं
देकांड करवयाच्या जागाह गिच्छे किती नेका धरलाय है ऊमूह एका गाण्याला
जापण पुढेसा न्याय देऊ शकलेलो नाही असं गिच्छा स्वतःला गंतव कधी
नाटय का है 'बरसात' मधील गाजलेल्या गाण्याबाबत ती स्वा. असमाधानी
होती हे खरं का है गिच्छे कधी कोणा संगीतकाराचं गाव गिच्छाच्या
गळी उत्तरनाय का है सहसायकार्या गिच्छाबाबत गिच्छे कधी जागाही न
ऊठवणुकीचो मामिका घेतली होती का है पेशावरून गिच्छे गायन नाकाराय
का है नवीन गायिकांविषयी गिच्छा नको काय नाटय है ती स्वतःची जुनी
गाणी कावडीने ऐकते का है जापण कोकाचं जीवत किती समर्थ केलय
याचो गिच्छा जाणोन आहे का है 'मारतरान' पेक्षा मोठं न वेगळं असं
गिच्छा काही हवं होतं का है गिच्छेने पदरात टाकलेल्या दागाबाबत ती
पूण समाधानी न संतुष्ट आहे का है आहे मनोहर तरी गमते उदास
अशी जाज नयार्या ऐंशील्या नणी गिच्छे मनोवह्य आहे का है
सर्वसामान्य माणसांना होणाऱे ऊजाव व देहमेग आपल्यालाही असोवत
याचं गिच्छा कधी कायय नाटय का है..... अशा असंख्य प्रश्नांवर ती
मरमरून बोलू शकते. ऊम्हो सुपाएवढे कात करून ऐकू ती लिहू शकते,
ऊम्हो रात्रीचा दिवस करून नाचू. ऊम्हया व्यथा, वेदना निरसून ऊम्हो
उठाने जागवलेल्या संगीतमय दुनियेत हरून जाऊ. पण त्यासाठी ऊदासिन्य
न कंटाळा सरून टाकून ^{गिच्छे} लिहायला माग हवं. जापण हे रासिकाचं देणं
लागले ही मानना प्रत्येक साक्षी तदय गिच्छा होणून आत्मचरित्र अडोळ
ऊजय है नाही.

उत्तराचं मागणामुळे मुरले तिरनेक पुढे सरसावलेत न
उत्तराचं चरित्र असं उघडेल न म्हणता त्यांनी आपल्या मराठुराप्रमाणे
उत्तराचं चरित्र लिहिल्याचो हिंसात केलेय. अनेकांचा मराठुरा स्तूपच कमी
आहे. तिरननाला व्यासनाचो न जाणकारीचो जोड देव्याचो न पेलणारी
जबाबदारी त्यांनी आपली मानलेली नाही. एका समीक्षकाने जाणकारीचा

नाट्यपूर्ण कामास निर्माण करीत न करताही जनकीक असल्याचे साबित करीत काननद यांचे विहिरीकडून त्यात जाणोजाणी घरकसल्या जाडोने मांडून सोयीसुख असले निष्पक्ष काढले. उदाहरणार्थ, एस्. डी. बर्मनने असूक एक गाणं म्हंसद रफीका ने देणं जानर्जन किशोरकुमारका को दिलं ई मरा गाण्याची जात न त्याका किशोरकुमारचा हंनद कसा योग्य आहे जानद त्याने सरनाड, अश्यासुणी निनेचन केले न एस्. डी. ची गायकाच्या किती कोटकोट न असूक असल्याची हे सप्रमाण दाखवून दिल्याचं. जान कानाका रनरी गोष्ट जशी होणे की त्या सुमारास रफी हजका गेल्यामुळे उपलब्ध नव्हता न पय्यीची योजना म्हणून एस्. डी. ने किशोरकुमारकडून गाणं माकून घेतलं.

या गेल्यात त्याने कानाकाक साडून लग्न्या दिवगात संगीतकारांना उधृत केल्या. ते रनरोरनच काढले असली-तसली पण जापल्या ननतण्याची जबाबदारी घेण्यास ते हयात तसलागा त्यांच्या कोसित निधानांच्या असा सरास नापद करणे निपपत योग्य आहे ?

"याने तुम्हाका 'कोट' करायला हवं होतं " काना माका म्हणाली, " मरा बधा मी तुम्हाका कस कोटीत रेचक असतं ते."

"माका कुकल पावतिसिली मिकाकी असली. कानाकाक कोटीत कडोला माणस जशी माकी जोकरव हाहिकी असली." मी म्हणालो.

काना विहीत गरी म्हणून इतद विहीत सुटतात न चुकीची, रनाउलाळ मारिली ग्रंथबद्ध कात्याने सत्य ठरते. कानाची पाय पढनास नव्यानी हेच निरनळ सत्य म्हणून जगापुढे येणार आहे. अज त्याची अप्रत्यक्ष जबाबदारी काननद येते. कारण पुढा तेच - काना कामचारिज विहीत गरी.

तेव्हा बरई ग, तु विहीनच राक एकदा कामचारिज. कुठलंही अनधड गाणं - जगादी संजगाद न हृदयनायचेदरनाड - तुझ्या गळ्याका अनधड नाटलं गरी, मरा हे कानान पेळणं तुका काय अनधड आहे ?

बधा, यारी रेपेका तु मास एकड गरीस तद मी सरळ तुका जेवजारी करायला लागीन. परतयासाररं.